

Le lingue vicine

1. a) Iscrizione di Lemno (VI sec. a.C.) *avis sialxveis* (etr.?) || Μύρινα/Murina || KN (*passim*) *ki-ke-ro*
b) Iscrizioni in caratteri greci di Praisos e Drero / Frammento protosicilo di Hybla Heraea
c) Sillabario cipriota
d) Lineare A
2. a) Thuc. II 80s. Χάονες, Μολοσσοί, Ἀτιντᾶνες, Παραναῖοι (βάρβαροι)
b) Thuc. III 94,5 μετὰ τούτους Εὐρυτάσιν, ὅπερ μέγιστον μέρος ἐστὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἀγνωστότατοι δὲ γλῶσσαν καὶ ὠμοφάγοι εἰσὶν, ὡς λέγονται
c) Eur. Ph. 138 (Tideo) ὡς ἀλλόχρωσ ὄπλοισι, μειζοβάβαρος
d) Πενέσται, Δώτιον πεδίον, Ὑλλεῖς, Τευτιάπλος (Thuc. III 29,2) | *te-u-to* (f. Τεύτα), *pa-to-ro* (Πάτρων)
3. a) Hdt. V 22,2 Ἀλέξανδρος δὲ ἐπειδὴ ἀπέδεξε ὡς εἶη Ἀργεῖος, ἐκρίθη τε εἶναι Ἕλληνα καὶ ἀγωνιζόμενος στάδιον συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ
b) Plut. *Quom. adul.* 22c “δάνον” γὰρ Μακεδόνες τὸν θάνατον καλοῦσι || Hesych. δ 148 L. δαλάγχαν· θάλασσαν || Hesych. δ 2733 L. δώραξ· σπλὴν ὑπὸ Μακεδόνων
c) Βίλιππος, Βερενίκα
d) Hesych. α 213 L. ἀβροῦτες· ὄφρως Μακεδόνες, av. *br(u)vatbyam* (du.), airl. *brūad*
4. a) Hdt. V 3,1 Θρηκίων δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετὰ γε Ἴνδουὺς πάντων ἀνθρώπων
b) Str. VII 3,10 ἔτι γὰρ ἐφ’ ἡμῶν Αἴλιος Κάτος μετάρησεν ἐκ τῆς περσείας τοῦ Ἰστρου πέντε μυριάδας σωματῶν παρὰ τῶν Γετῶν, ὁμογλώττου τοῖς Θραξίν ἔθνοισι, εἰς τὴν Θράκην
c) Str. VII 3,12 γέγονε δὲ καὶ ἄλλος τῆς χώρας μερισμὸς συμμένων ἐκ παλαιοῦ· τοὺς μὲν γὰρ Δακοὺς προσαγορεύουσι, τοὺς δὲ Γέτας, Γέτας μὲν τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους καὶ πρὸς τὴν ἕω, Δακοὺς δὲ τοὺς εἰς τὰναντία πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς τοῦ Ἰστρου πηγὰς, οὓς οἶμαι Δάους καλεῖσθαι τὸ παλαιόν· ἀφ’ οὗ καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐπεπόλασε τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνόματα Γέται καὶ Δᾶοι
d) Thuc. II 29,2s. ὁ δὲ Τήρης οὗτος ὁ τοῦ Σιτάλκου πατήρ πρῶτος Ὀδρῦσαις τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπὶ πλάνοι τῆς ἄλλης Θράκης ἐποίησεν· πολὺ γὰρ μέρος καὶ αὐτόνομόν ἐστι Θρακῶν. Τηρεῖ δὲ τῷ Πρόκηνῃ τὴν Πανδίωνος ἀπ’ Ἀθηνῶν σχόντι γυναῖκα προσήκει ὁ Τήρης οὗτος οὐδὲν, οὐδὲ τῆς αὐτῆς Θράκης ἐγένοντο, ἀλλ’ ὁ μὲν ἐν Δαυλίᾳ τῆς Φωκίδος νῦν καλουμένης γῆς [ὁ Τηρεὺς] ὄκει, τότε ὑπὸ Θρακῶν οἰκουμένης, καὶ τὸ ἔργον τὸ περὶ τὸν Ἴτυν αἰ γυναῖκες ἐν τῇ γῆ ταύτῃ ἐπραξαν, PY (2x) *di-wo-nu-so-jo*
5. a) II. II 862s. Φόρυκος αὖ Φρύγας ἦγε καὶ Ἀσκανίος θεοειδὴς / τῆλ’ ἐξ Ἀσκανίης
b) Hdt. VII 73 Φρύγες δὲ ἀγχοτάτω τῆς Παφλαγονικῆς σκευὴν εἶχον, ὀλίγον παραλλάσσοντες. οἱ δὲ Φρύγες, ὡς Μακεδόνες λέγουσι, ἐκαλέοντο Βρύγες χρόνον ὅσον Εὐρωπήιοι ἐόντες σύνοικοι ἦσαν Μακεδόσι, μεταβάντες δὲ ἐς τὴν Ἀσίην ἅμα τῇ χώρῃ καὶ τὸ οὖνομα μετέβαλον ἐς Φρύγας. Ἀρμένιοι δὲ κατὰ περὶ Φρύγες ἐσεσάχατο, ἐόντες Φρυγῶν ἄποικοι
c) Thuc. II 22,2 καὶ ἵππομαχία τις ἐγένετο βραχεῖα ἐν Φρυγίῳ τῶν τε Ἀθηναίων τέλει ἐνὶ τῶν ἱππέων καὶ Θεσσαλῶν μετ’ αὐτῶν πρὸς τοὺς Βοιωτῶν ἱππέας
d) Plat. *Crat.* 410a ὄρα τοῖνον καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα τὸ “πῦρ” μὴ τι βαρβαρικὸν ἦ. τοῦτο γὰρ οὔτε ῥάδιον προσάφαι ἐστὶν Ἑλληνικῆ φωνῆ, φανεροί τ’ εἰσὶν οὕτως αὐτὸ καλοῦντες Φρύγες σμικρὸν τι παρακλίνοντες· καὶ τό γε “ὔδωρ” καὶ τὰς “κύνας” καὶ ἄλλα πολλά
6. a) II. II 840s. Ἰππόθοος δ’ ἄγε φῦλα Πελασγῶν ἐγχεσιμῶρων / τῶν οἱ Λάρισαν ἐριβάλακα ναιετάσκον, Od. XIX 175-177 ἄλλῃ δ’ ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη· ἐν μὲν Ἀχαιοί, / ἐν δ’ Ἐτεόκηρες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες / Δωριεῖς τε τριχάϊκες δῖοι τε Πελασγοί, Hdt. I 57,1-3 ἦντινα δὲ γλῶσσαν ἴεσαν οἱ Πελασγοί, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἰπεῖν· εἰ δὲ χρεόν ἐστι τεκμαιρόμενον λέγειν τοῖσι νῦν ἐτι εὐδοῖσι Πελασγῶν τῶν ὑπὲρ Τυρσηνῶν Κρότωνά πόλιν οἰκόντων, οἱ ὁμοιοί κοτε ἦσαν τοῖσι νῦν Δωριεῦσι καλεομένοισι (οἶκον δὲ τηναυτὰ γῆν τὴν νῦν Θεσσαλιῶτιν καλομένην), καὶ τῶν Πλακίην τε καὶ Σκυλάκην Πελασγῶν οἰκισάντων ἐν Ἑλλησπόντῳ, οἱ σύνοικοι ἐγένοντο Ἀθηναίοισι, καὶ ὅσα ἄλλα Πελασγικὰ ἐόντα πολίσματα τὸ οὖνομα μετέβαλε, εἰ τούτοισι τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἰέντες. εἰ τοῖνον ἦν καὶ πᾶν τοιοῦτο τὸ Πελασγικόν, τὸ Ἀττικὸν ἔθνος, ἐὸν Πελασγικόν, ἅμα τῇ μεταβολῇ τῇ ἐς Ἕλληνας καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε, Thuc. IV 109,4 αἱ οἰκοῦνται ξυμμεικτοῖς ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων, καὶ τι καὶ Χαλκιδικὸν ἐνὶ βραχὺ, τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικόν, τῶν καὶ Λημόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρσηνῶν οἰκησάντων, Alc. fr. 337 V. πρῶτα μὲν Ἄντανδρος Λελέγων πόλις, Str. XIII 1,59 ἐν ὅλῃ δὲ Καρία καὶ ἐν Μιλήτῳ Λελέγων τάφοι καὶ ἐρούματα καὶ ἔχνη κατοικιῶν δείκνυται
b) Κνωσσός, Ἄλωσσός, Πειρωσσός, Μυκαλησσός || Ὑμηττός, Βοιληττός, Λυκαβηττός, Ἀρδηττός (cf. Παρνασσός) || Ἰλιός, Κηφισός || Τρικόρου(ν)θος, Προβάλινθος, Περγασίη || Λάρισα(σα), Ἀλίσσαρνα, Καλάσσαρνα, Φαλάσσαρνα, Ἀλάσσαρνα, Μύκαρνα || σῦς, τύμβος
c) Νόννος, Λάλλα, Βάβας, Ἄδα || Ἡρακλῆς, Κυβήθη, Ἀθήνη || Ἀθάνα θυγάτηρ Διὸς / *Usāh duhitā Divah* (Ἡώς)
d) ἀσάμινθος (Κόρινθος, Πέρινθος), θάλαμος (Πέργαμος), μέγαρον (Μέγαρο) || ἐλαί(φ)α/ἔλαι(φ)ον (lat. *olīua/oleum*, arm. *ewl*), οἶνος (arab. *wayn^{um}*, ebr. *yayin*, bab. *īnu*, lat. *uīnum*, umb. *vinu*, alb. *vēne*, arm. *gini* / cf. μέθυ, ai. *mādhu*, sl. *medŭ*, lett. *medus*), σῦκον (lat. *ficus*, arm. *thuz* / cf. ὄλυνθος), μίνθη (lat. *menta*), (φ)ρόδον (lat. *rosa*, arm. *vard*, pers. *gul*), κυπάρισσος (lat. *cupressus*), λείριον (lat. *lilium*), δάφνη, κριθὴ || ἴζαλος, λάρος || χρυσός, σίδηρος, κασσίτηρος, μόλυβδος/μόλιβδος || ἀρύβαλλος, βῆκος, δέπας, λήκυθος || θώραξ, ξίφος, ὑσσός || θάλασσα,

κυβερῶν, κάλως || ἄμβρος, βάρβιτος, κιθάρα || θίασος, θεός (≠ *deiwo- > ai. *deváh*, apruss. *deiwas*, lat. *deus*, gr. δῖος) || βασιλεύς, φάναξ, τύραννος

7. a) πῦρ (ai. *agnih*, lat. *ignis*), ὕδωρ (lat. *aqua*), ἔπος (ai. *vāk*, lat. *uox*), φύσις (lat. *natura*)
b) ἄρκτος (ai. *fkšah*, arm. *arj*, lat. *ursus*, airl. *art*), ἔλαφος / ἔλλός (lat. *ceruus*), (λαγφός)
c) γύννις, μίρκος, τίθη, ἀπρῦς, πάππας, γενναῖος, κακός, κάλλος/καλός, παῦρος/φραῦλος
d) *gh^w- (o *g^wh-) > ai. *hánti*, *ghnánti*, itt. *kuenzi*, *kunanzi*, gr. ἔθεινα, φόνος | ai. *bhárāmi*, got. *baira*, gr. φέρω, lat. *fero*

Bibliografia

- P. Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache*, Göttingen 1896.
A. Torp, *Die vorgriechische Inschrift von Lemnos*, Christiania 1904.
A. Fick, *Vorgriechischen Ortsnamen*, Göttingen 1905.
O. Hoffmann, *Die Makedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum*, Göttingen 1906.
E. Nachmanson, *Die vorgriechischen Inschriften von Lemnos*, «Athenische Mitteilungen» XXXIII (1908) 47ss.
H. Krahe, *Beiträge zur Makedonenfrage*, «Zeitschrift für Ortsnamenforschung» II (1935) 78-103.
H. Krahe, *Die Illyrier in der Balkanhalbinsel*, «Die Welt als Geschichte» III (1937) 284ss.
V. Georgiev, *Vorgriechische Sprachwissenschaft*, I-II, Sofia 1941, 1945.
F. Sommer, *Hethiter und Hethitisch*, Stuttgart 1947.
H. Krahe, *Die Indogermanisierung Griechenlands und Italiens*, Heidelberg 1949.
H. Pedersen, *Lykisch und Hittitisch*, Kopenhagen 1949².
F.J. Tritsch, *Luwian and Hittite*, «Archiv Orientalní» XVIII (1950) 494ss.
A.J. van Windekens, *Le Pélasgique. Essai sur une langue indo-européenne préhellénique*, Louvain 1952.
A.J. van Windekens, *Contributions à l'étude de l'onomastique pélasgique*, Louvain 1954.
P. Kretschmer, *Die Leleger und die ostmediterrane Bevölkerung*, «Glotta» XXXII (1953) 161ss.
J.N. Kalléris, *Les anciens Macédoniens. Étude linguistique et historique*, I, Athènes 1954.
W. Merlingen, *Das "Vorgriechische" und die sprachwissenschaftlich-vorhistorischen Grundlagen*, Wien 1955.
D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien 1957.
R. Gusmani, *Studi sull'antico frigio*, «RIL» XCII (1958) 835ss.
R. Gusmani, *Il frigio e le altre lingue indoeuropee*, «RIL» XCIII (1959) 17ss.
O. Haas, *Die Lehre von den indogermanischen Substraten in Griechenland*, «Linguistique Balkanique» I (1959) 29-56.
D. Detschew, *Charakteristik der thrakischen Sprache*, «Linguistique Balkanique» II (1960) 144-213.
F. Lochner-Hüttenbach, *Die Pelasger*, Wien 1960.
O. Haas, *Die phrygische Sprache im Lichte der Glossen und Namen*, «Linguistique Balkanique» II (1960) 25ss.
A. Heubeck, *Praegraeca. Sprachliche Untersuchungen zum vorgriechisch-indogermanischen Substrat*, Erlangen 1961.
G. Huxley, *Crete and the Luwians*, Oxford 1961.
J. Wiesner, *Die Thraker*, Stuttgart 1963.
W. Dressler, *Armenisch und Phrygisch*, «Handes Amsorya» LXXVIII (1964) 485-498.
R. Hauschild, *Die indogermanischen Völker und Sprachen Kleinasiens*, «SBBerl» CIX (1964) 72-81.
L. Zgusta, *Anatolische Personennamensippen*, Prag 1964.
H. Kronasser, *Illyrier und Illyricum*, «Die Sprache» XI (1965) 155ss.
V. Georgiev, *Die Deutung der alttertümlichen thrakischen Inschrift aus Kjolmen*, «Linguistique Balkanique» XI (1966) 7-23.
R. Schmitt-Brandt, *Die thrakischen Inschriften*, «Glotta» XLV (1967) 40-60.
E. Masson, *Recherches sur les plus anciens emprunts sémitiques en grec*, Paris 1967.
A. Kammenhuber, *Die Sprachen des vorhellenischen Kleinasiens in ihrer Bedeutung für die heutige Indogermanistik*, «Münchener Studien zur Sprachwissenschaft» XXIV (1968) 55ss.
A. Scherer, *Paphlagonische Namenstudien*, in AA. VV., «Gedenkschrift für W. Brandenstein», Innsbruck 1968, 377ss.
E. Degani, *Macedonian Glosses in Hesychius' Lexicon*, «Hellenika» XXXV (1984) 3-28 (ora in *Filologia e storia*. «Scritti di Enzo Degani», II, Hildesheim 2004, 742-767).
J. Faucounau, *Remarks on the Carian Alphabet from Simuri*, in M.E. Giannotta-R. Gusmani-L. Innocente-D. Marozzi-M. Salvini-M. Sinatra-P. Vannicelli (edd.), *La decifrazione del Cario*. «Atti del I° simposio internazionale Roma, 3-4 maggio 1993», Roma 1994, 233-236.
O. Carruba-W. Meid (curr.), *Anatolisch und Indogermanisch. Anatolico e Indoeuropeo*. «Akten des Kolloquiums der Indogermanischen Gesellschaft. Pavia, 22-25 September 1998», Innsbruck 2001.
P.A. Dimitrov, *Thracian Language and Greek and Thracian Epigraphy*, Cambridge 2009.